

ΝΟΜΟΤΕΛΕΙΑΚΗ ΣΥΖΕΥΞΗ ΥΨΗΛΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΑΤΡΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΜΑΤΟΣ

ΕΙΣΙΤΗΡΙΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ ΡΟΥΣΣΟΥ

Είναι μεγάλη η τιμή, και σας ευχαριστώ γι' αυτό κύριε Πρόεδρε της Ακαδημίας και κυρίες και κύριοι Ακαδημαϊκοί, να με υποδέχεστε ως ένα από τα μέλη του ανώτατου πνευματικού ιδρύματος της χώρας.

Η Τιμή να ενταχθώ στα μέλη της Ακαδημίας μου δίνει μια μοναδική ευτυχία: να απευθύνω από αυτό το βήμα την ευγνωμοσύνη μου και τις ευχαριστίες μου σε αυτούς που μου χάρισαν το ζην και το ευ ζην.

Ευλογήθηκα από γονείς με αρχοντικές ψυχές, υψηλή ευφυΐα, μοναδική σωφροσύνη και απaráμιλλη δημιουργικότητα, οι οποίοι μου χάρισαν τέσσερα αδέρφια με ιδιαίτερα προσόντα.

Η Αλεξάνδρα, η σύντροφος μου, υπήρξε το αταλάντευτο στήριγμα σε δύναμη ψυχής και ποιότητα ανθρώπου. Στο μακρύ ταξίδι μας έδωσε σε μένα και στα δύο προικισμένα μας παιδιά, τον Κωνσταντίνο και την Κατερίνα, απεριόριστη αγάπη και φροντίδα. Και οι τρεις τους υπήρξαν για μένα και το πρώτο βιολί και η ορχήστρα όλη στην εκτέλεση της μουσικής, από τις παρτιτούρες που μαζί γράψαμε.

Μετά την οικογένεια μου, είναι το χρέος μου μεγάλο να ευχαριστήσω τους φίλους του ιδρύματος ΘΩΡΑΞ. Μαζί δημιουργήσαμε υποδομές και προαγάγαμε την αριστεία στην έρευνα και την παιδεία.

Η άλλη μεγάλη τύχη αγαθή ήταν το πλήθος των τόσο σπουδαίων δασκάλων και ικανών μαθητών που συνάντησα στη σταδιοδρομία μου. Ήσαν όλοι εξόχως γενναιόδωροι στις διδαχές και πρωτοπόροι σε δημιουργικότητα, όπως ο σπουδαίος καθηγητής μου και δάσκαλος μέγας ο Peter Macklem. Τους είμαι ευγνώμων.

Ένας άλλος σημαντικός δάσκαλος, που αξίζει ιδιαίτερης μνείας, υπήρξε ο Γεώργιος Δαΐκος. Υπόδειγμα εντιμότητας, πρωτοπόρος, άνθρωπος με ανθρωπιά. Ο λειτουργός Ιατρός. Ένας εκ των ημιθέων που οικοδόμησαν τη νεώτερη ελληνική ιατρική. Αναμφισβήτητα η ομιλία μου είναι εμπνευσμένη από τη μαθητεία μας κοντά του.

Θα ήθελα να καταθέσω από του βήματος αυτού την ευθύνη που νοιώθω να είμαι ο συνεχιστής μιας αξιόλογης παράδοσης στην Ακαδημία. Στην έδρα της «Παθολογίας και συναφών ειδικοτήτων», που κατείχαν τον τελευταίο μισό αιώνα οι αείμνηστοι Χωρέμης, Μαλάμος, Σκαρπαλέζος, Μερίκας και Μαρσανιώτης, που μαζί με άλλους διαπρεπείς επιστήμονες, οι οποίοι δεν ευτύχησαν να είναι μέλη της Ακαδημίας Αθηνών, συνέβαλαν στη θεμελίωση της νεώτερης ιατρικής στην Ελλάδα.

Τέλος, ευχαριστώ τον Ακαδημαϊκό και καθηγητή του Χάρβαρντ κύριο Τριχόπουλο, έναν εκ των επιφανέστερων Ελλήνων επιστημόνων παγκοσμίως, για τη γενναιόδωρη αναφορά του σε μένα.

Και τώρα σας προσκαλώ να συμπορευθείτε στο οδοιπορικό, στην ομιλία μου.

* * *

Ως γιατρός στη σημερινή εποχή της υψηλής τεχνολογίας, θα θέσω προβληματισμούς και διλήμματα για τη φυσική αναγκαιότητα σύζευξης της τεχνολογίας και του ιατρικού λειτουργήματος.

Το καίριο αυτό θέμα έχει τεθεί, μεταξύ άλλων, από έναν δωρεοδόχο της τεχνολογικής προόδου, έναν μεγάλο οραματιστή, σπουδαίο δάσκαλο και γιατρό, τον αείμνηστο Κωνσταντίνο Γαρδίκια. Στο βιβλίο του *Το χρονικό ενός αγιάτρευτου γιατρού* γράφει: «Στον αιώνα μας τελειοποιείται η τεχνολογία και λιγοστεύει η ανθρωπιά και η καλοσύνη. Βλέπω το μέλλον των ασθενών με μεγάλη απαισιοδοξία».

Το δικό μου σχόλιο, σε συνάντησή μας πριν 20 περίπου χρόνια, ήταν πως «οι γιατροί, πράγματι, έχουν κυριευτεί και στροβιλίζονται από την απρόσμενου μεγέθους και ιλιγγιώδους ταχύτητας επέλαση της τεχνολογικής προόδου. Η απαισιόδοξη, όμως, αυτή πρόβλεψη θα ανατραπεί από εκείνην που τη δημιούργησε: την Επιστήμη. Η επιστήμη είναι αυτή η οποία θα χαλιναγωγήσει τον αχαλίνωτο τεχνολογικό γιγαντισμό με την, *conditio sine qua non*, συστράτευση της εκπαίδευσης με την παιδεία». Αυτό πίστευα τότε, και αυτό ακόμη πιστεύω. Γιατί οι παρενέργειες της τεχνολογίας δεν έρχονται από τη φύση της αλλά από τη χρήση της.

Θα ακολουθήσω την πορεία της Ιατρικής, με σκοπό να ιχνηλατήσω την εξέλιξη της τεχνολογίας που έφερε την αλλαγή στην ιατρική κοινωνία. Θα ξεκινήσω με τις παρακαταθήκες του Ιπποκράτη, θα σταθώ 2.250 χρόνια μετά στα θαύματα της βιογένεσης, θα φτάσω στην περίοδο του 1950 και επέκεινα, η οποία κυριαρχείται από την ανακάλυψη της κρυσταλλολυχνίας, κοινώς τρανζίστορ, και τα εξ αυτής θαυμαστά τεχνολογικά επιτεύγματα.

Τα προβλήματα των γιατρών, τις προκλήσεις στην άσκηση της ιατρικής, τις προσδοκίες της κοινωνίας και θα ολοκληρώσω με τα οράματα των νέων συναδέλφων, που δεν είναι τίποτε άλλο παρά η απάντησή τους με εποικοδομητικές προτάσεις στους προβληματισμούς που η σύγχρονη τεχνολογία δημιουργεί.

Πριν αρχίσω με τις Ιπποκρατικές παραινέσεις, θα περιγράψω βραχύτατα δύο περιστατικά που καθιστούν εύληπτα τα θαύματα της σύγχρονης τεχνολογίας.

Κύρια Σημεία

- Ιπποκρατική τριάδα
- Βιογένεση (Παστέρ, 1864)
- Κρυσταλλολυχνία (1948, Nobel 1954)
- Υπαρξιακά προβλήματα ιατρού
- Προκλήσεις σύγχρονης Ιατρικής
- Προσδοκίες της κοινωνίας
- Οράματα νέων συναδέλφων

1968 – Μία εικόνα ενός νοσηλευτικού θαλάμου, όπου εισήχθη ο ασθενής που θα σας περιγράψω.

Κλίνη ασθενούς 1968

Νέος, ηλικίας 25 ετών, προσέρχεται με συμπτώματα οξείας παραρρινοκολπίτιδας και λαμβάνει θεραπεία με αντιβιοτικά και άλλα φάρμακα. Η λοίμωξη εντός 48 ωρών επεκτείνεται ενδοκρανίως σε μηνιγγίτιδα, η οποία προκαλεί επιληπτικές κρίσεις και αποβαίνει μοιραία για τον ασθενή μέσα σε ολίγες ημέρες.

1968 – Ασθενής Α΄

- Ασθενής 25 ετών
- Οξεία **παραρρινοκολπίτιδα**
- Αντιβιοτική αγωγή
- Ενδοκράνια επέκταση της λοίμωξης
- **Μηνιγγίτιδα**
- **Μοιραία κατάληξη**

Βεβαίως έγινε ό,τι ήταν δυνατόν τότε, όπως βιοχημικές εξετάσεις, καλλιέργειες αίματος και εγκεφαλονωτιαίου υγρού, απλές ακτινογραφίες, ηλεκτροκαρδιογράφημα.

2008 – Σαράντα χρόνια αργότερα.
Θάλαμος Εντατικής Θεραπείας, όπου εισάγεται ένας άλλος ασθενής.

2008 - Ασθενής Β΄

- Ασθενής 30 ετών
- Οξεία **παραρρινοκολπίτιδα**
- CT, MRI...: οξεία πυώδης **μηνιγγίτιδα**
- Κλινική Εντατικής Θεραπείας
- **Παρακέντηση**, παροχέτευση
- Σωρεία απειλητικών **επιπλοκών**
- Πλήθος **φαρμάκων** και **επεμβάσεων**
- 8 εβδομάδες και **το Θαύμα**

Κλίνη ασθενούς σήμερα

Άνδρας 30 ετών, προσέρχεται με τα ίδια συμπτώματα οξείας παραρρινοκολπίτιδας και μεταφέρεται στην Κλινική Εντατικής Θεραπείας.

Με τη βοήθεια υπερήχων, αξονικής και μαγνητικής τομογραφίας ακολουθεί άμεση παροχέτευση του πύου με παρακέντηση. Κυλούν οκτώ εβδομάδες και καθημερινά αναφύονται προβλήματα, όπως αναπνευστική και νεφρική ανεπάρκεια, αληθιασιακή χολοκυστίτιδα, λοιμώξεις, μυοκαρδίτιδα, πνευμονικό οίδημα, πολυνευρομυοπάθεια, θυρεοειδοπάθεια, προβλήματα θρέψης και μεταβολισμού, επιληπτικές κρίσεις και ψυχωσικές εκδηλώσεις.

Όλα αντιμετωπίζονται με επιτυχία χάρη στη χρήση πλήθους υποστηρικτικών μηχανημάτων, όπως αναπνευστήρος και τεχνητού νεφρού, λαπαροσκοπίου, βρογχοσκοπίου και πλήθους φαρμάκων.

Ακολουθως ο ασθενής μεταφέρεται για λίγες ημέρες στη Μονάδα Αυξημένης Φροντίδας και τέλος εξέρχεται από το Νοσοκομείο.

Από την άγνοια στον Ιπποκράτη

Ως εισαγωγή στους αφορισμούς του Ιπποκράτη θα σας διαβάσω ένα σύντομο απόσπασμα από μία διάλεξη με τίτλο «Επιστήμη και Διαλογισμός». Η ομιλία αυτή εκφωνήθηκε από τον μεγάλο φιλόσοφο και στοχαστή του εικοστού αιώνα Martin Heidegger στο Μόναχο, στις 4 Αυγούστου 1953, ως ένα είδος προοιμίου στον προβληματισμό του σχετικά με το φαινόμενο της τεχνικής.

«... ο κόσμος μας», αναφέρει ο Heidegger, «πρέπει επί πλέον να σκεφτεί ότι κανένας στοχασμός...δεν μπορεί να ευδοκιμήσει, παρά μόνο αν ριζώσει στο έδαφος της ιστορικής μας ύπαρξης, διαλεγόμενος με τους Έλληνες στοχαστές και τη γλώσσα τους».

Η Ιπποκρατική Ιατρική υπήρξε πυξίδα προσανατολισμού του ιατρού προς τον άνθρωπο ως ολότητα. Με βάση αυτόν τον προσανατολισμό ο Ιπποκράτης θέσπισε την *Ιπποκρατική τριάδα*: αρρώστια, άρρωστος, ιατρός.

Ο Ιπποκράτης ανέτρεψε τις μέχρι τότε επικρατούσες αντιλήψεις. Διδάσκει ότι τα νοσήματα και οι επιδημίες δεν ήταν σταλμένες από τους θεούς, αλλά ότι προέρχονταν από την ακαθαρσία, τα ποντίκια, το μολυσμένο νερό κ.ά. Η ριζοσπαστική ορθολογική αυτή σκέψη καταγράφεται εναργέστατα στο παρακάτω εδάφιο:

«όκόσα φάρμακα οὐκ ἴηται, σίδηρος ἴηται. ὅσσα σίδηρος οὐκ ἴηται, πῦρ ἴηται. ὅσσα δὲ πῦρ οὐκ ἴηται, ταῦτα χρὴ νομίζειν ἀνίατα.»

Συγχρόνως κηρύττει ότι ο ιατρός είναι φύλακας της ιατρικής ηθικής και δεοντολογίας και τον περιγράφει με τον αφορισμό «*ἰητρὸς γὰρ φιλόσοφος ἰσόθεος*».

Τέλος, προσδίδει κορυφαία σημασία στην *ανθρωπιά* του ιατρού προς τον ασθενή.

Οι γιατροί των ημερών μας βιώνουμε τις επιταγές του Ιπποκράτη, διότι η πολυπλοκότητα και ο πλούτος της επιστήμης και της τεχνολογίας καθώς και ο λαβύρινθος της ψυχής του σύγχρονου ανθρώπου έχουν αυξηθεί σε μεγάλη καταλυτικά.

Από την Αβιογένεση στη Βιογένεση: Η μεγάλη ανατροπή αρχίζει

Από την Αβιογένεση στη Βιογένεση

- «Κάθε ζωή από τη ζωή» (Παστέρ, 1864)
- **Επιτεύγμα! εφάμιλλο:**
 - φωτιάς (1.000.000) - μαθηματικών (20.000)
 - τροχού (6.000) - τυπογραφίας (550)
- Μετουσίωση σε **Ιπποκρατική τετράδα**
- Η Τραβιάτα: **επιδημίες** και **αγάπη**

Από την άγνοια στον Ιπποκράτη

- **Ιπποκρατική τριάδα:**
αρρώστια - άρρωστος - ιατρός
- **Ανατροπή** επικρατούσας αντίληψης
- **Ιατρός φύλακας Ηθικής:**
«Ἴητρός γαρ φιλόσοφος ἰσόθεος»
- **Ἀνθρώπος με ανθρωπιά**

Από τον Ιπποκράτη, τον Αριστοτέλη –θεμελιωτή της βιολογίας, δάσκαλο των δασκάλων, όπως τον αποκαλεί ο Δάντης– και τον ορθολογιστή Γαληνό οδηγούμεθα στα επιτεύγματα της Αναγέννησης και του Διαφωτισμού (1492-1789) και

της πρώτης και δεύτερης βιομηχανικής επανάστασης (1789-1948).

Οι κατακτήσεις στην ιατρική ήσαν πολλές και σημαντικές. Η ανακάλυψη των βιταμινών, της ακτινογραφίας, των αναισθητικών φαρμάκων, του ηλεκτροκαρδιογράφου, των μεταγγίσεων αίματος είναι ολίγιστα από τα επιτεύγματα.

Ο μεγάλος, όμως, σταθμός και η αλλαγή πορείας στην ιατρική υπήρξε η εγκατάλειψη του δόγματος της Αβιογένεσης, της δημιουργίας δηλαδή της ζωής από ανόργανα στοιχεία, και η αποδοχή της θεωρίας της Βιογένεσης του Pasteur το 1864: «κάθε ζωή από τη ζωή».

Τα αποτελέσματα της θεωρίας της βιογένεσης θεωρούνται από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα της ανθρωπότητας, εφάμιλλα της ανακάλυψης της φωτιάς (πριν από 1 εκατομμύριο χρόνια), των μαθηματικών (πριν από 20.000 χρόνια), του τροχού (πριν από 6.000 χρόνια), της τυπογραφίας από τον Γουτεμβέργιο (πριν από 550 χρόνια).

Με τη νέα αυτή θεωρία προσπελάζονται βασικοί μηχανισμοί της φύσης που αποκαλύπτουν απρόσμενες δυνατότητες για πρόληψη και θεραπεία.

Η ανακάλυψη των μικροβίων από τον Leeuwenhoek, το δεύτερο ήμισυ του 17ου αιώνα, και του εμβολίου από τους Πυλαρινό και Τιμόνη (1714, 1715), τον Τζένερ (1796) και κυρίως τον Παστέρ (1885) άλλαξε ριζικά την πορεία της ιατρικής και της ανθρωπότητας γενικά. Θα υπενθυμίσω ότι 300.000.000 έως 500.000.000 άνθρωποι πέθαναν τον 19ο αιώνα μόνον από την ευλογία. Η νόσος αυτή έχει πλέον εξαλειφθεί χάρη στα εμβόλια.

Χρειάστηκε πορεία αιώνων μέχρι να φθάσουμε στη χρυσή εποχή με πρωτοπόρο τον Φλέμινγκ, οπότε τα αντιβιοτικά και τα εμβόλια έγιναν προσιτά στην κοινωνία *χάρη στην τεχνολογία* μόλις μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Προοδευτικά, η Ιπποκρατική τριάδα μετουσιώνεται σε τετράδα, με νέο μέλος την τεχνολογία και έρευνα.

Ο ιατρός μέχρι τη δεκαετία του 1950 βρίσκεται μπροστά σε μία ανατέλλουσα μεγάλη αλλαγή. Αν και ενεδός και κεχηνώς από την πρόοδο, θα παραμείνει άοπλος ακόμη στην παλιά του θέση: αυτή του παρηγορητή και εμψυχωτή. Ενδεικτικό είναι το απόσπασμα από την όπερα *Τραβιάτα* του 1852:

«Γιατρέ, δεν με ξεχνάτε ποτέ» λέει η Τραβιάτα, η παραστρατημένη Βιολέτα που έπασχε από βαριά φυματίωση.

Ο γιατρός απαντάει με συμπόνια μέσα σε ατμόσφαιρα θαλπωρής:

«Όλα θα πάνε καλά».

Σε λίγο, ο γιατρός σκύβει και ψιθυρίζει την αλήθεια στην θεραπευαίνίδα:

«Έχει μόνο λίγες ώρες ακόμη».

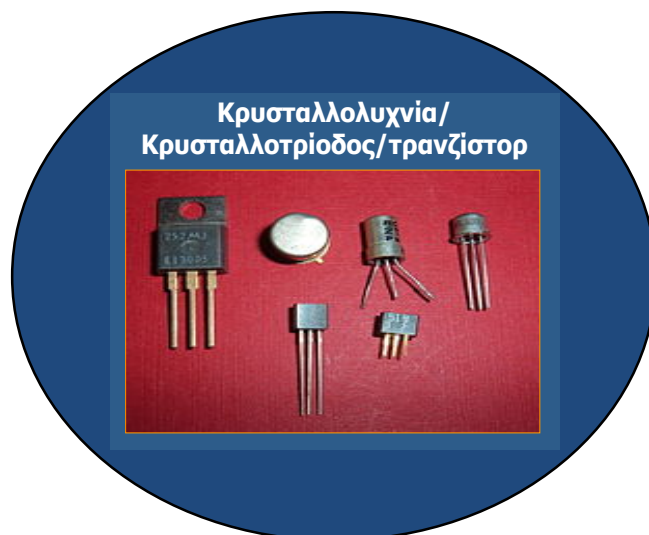
Εκείνος ο γιατρός απλώς γνώριζε ότι η νόσος λέγεται «φθίση». Τόσο ο προσδιορισμός της αιτίας (1882) από τον Koch όσο και η θεραπεία της νόσου με τη στρεπτομυκίνη (1945) θα έρθουν πολύ αργότερα.

Την περίοδο εκείνη μεσουρανά η κοινωνική αντίληψη του ιατρικού λειτουργήματος, που προσδιορίζεται από δύο συντεταγμένες. Η μία αναδεικνύει τα ευγενή αισθήματα του γιατρού προς τον πάσχοντα σε μια περίοδο αυξημένων αναγκών περίθαλψης, λόγω της ανελέητης καταδίωξης του ανήμπορου ανθρώπου από τη φρίκη

των επιδημιών, όπως η χολέρα, η πανώλη, η φυματίωση, η ελονοσία, η ευλογιά. Η δεύτερη συνδέεται με την απόγνωση του γιατρού, επειδή αδυνατεί να θεραπεύσει τους ασθενείς, όπως την Τραβιάτα, και το μόνο που μπορεί να προσφέρει είναι αγάπη στον πλησίον.

Οι δύο αυτοί παράγοντες καλλιέργησαν και οικοδόμησαν στο μέγιστο τις αρχές του αλτρουισμού του γιατρού προς τον ασθενή συνάνθρωπο, που του επιδαμιλεύουν φιλαλληλία και ανθρωπισμό. Αυτά ακριβώς τα στοιχεία, συναπαρτίζουν την πεμπτουσία του ιατρικού λειτουργήματος: το λειτούργημα που υπηρέτησαν στρατιές ιατρών είτε ως οικογενειακοί θεράποντες είτε ως ακαδημαϊκοί μύστες της ιατρικής επιστήμης και τέχνης, όπως ο εφευρέτης του στηθοσκοπίου το 1816 Rene Laennec (1781-1826), του οποίου η φιλανθρωπία και συμπόνια προς στους ασθενείς, φτωχούς και αδυνάτους υπήρξε παροιμιώδης.

Και αίφνης, ο έμπλεος αγαθών συναισθημάτων ιατρός βρέθηκε ανέτοιμος να συγκεράσει την παράδοση με την τεχνολογική θύελλα που άρχισε τη δεκαετία του 1950.

Κρυσταλλολυχνία ή κρυσταλλοτρίοδος ή «τρανζίστορ».

Η τρίτη βιομηχανική επανάσταση

Μετά την *πρώτη* βιομηχανική επανάσταση (1789-1864), της ατμομηχανής, και τη *δεύτερη* βιομηχανική επανάσταση (1864-1948), της μηχανής εσωτερικής καύσεως, ήλθε η *τρίτη* επανάσταση (1948-σήμερα), της κρυσταλλολυχνίας –κοινώς τρανζίστορ– η οποία ανακαλύφθηκε από τους William Shockley, John Bardeen και Walter Brattain, που τιμήθηκαν με το βραβείο Nobel το 1956. Ο Bardeen, μάλιστα, τιμήθηκε για δεύτερη φορά με το ίδιο βραβείο το 1972 και είναι ένας μεταξύ των τεσσάρων επιστημόνων που έτυχαν αυτής της διπλής τιμής στην ιστορία του βραβείου. Επίσης της ίδιας τιμής είχαν τύχει η Maria Curi (1903 και 1911), για την ανακάλυψη της ραδιενέργειας και την απομόνωση καθαρού ραδίου, και ο Frederick Sanger (1958 και 1980), για την ανακάλυψη της δομής της ινσουλίνης και της μεθόδου που καθορίζει τη σειρά των βάσεων στο DNA. Ο τέταρτος, ο Linus Pauling, βραβεύτηκε με το βραβείο χημείας το

1954 για τις μελέτες του που αφορούν τους χημικούς δεσμούς στις πολύπλοκες (complex) ενώσεις και το 1962 για τη δράση του κατά των πυρηνικών όπλων.

Τρίτη Βιομηχανική Επανάσταση

- Βραβείο Nobel (1956)
- Προσελήνωση, οικοσκευές, κινητά...
- Τρίτο Κύμα: Η/Υ, (Toffler)
- Ιατρικές Εφαρμογές, «Βαριά Παθολογία»
- Επιστήμη και Γνώση, Οίηση και Ακρίσια
- Κοινωνία και Σοφία, Προσμονές

Η εφεύρεση του τρανζίστορ και των κατιουσών τεχνολογιών θεωρούνται από τις μεγαλύτερες κατακτήσεις της ανθρωπότητας. Είναι αυτές που μας ταξίδεψαν στο φεγγάρι, προσέφεραν τεράστια άνεση στον καθημερινό άνθρωπο με τις απλές ηλεκτρονικές οικοσκευές, τα έξυπνα τηλέφωνα και τους παντοδύναμους ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

Η εφεύρεση των τρανζίστορ δημιούργησε μία νέα απρόσμενη τεχνολογική επανάσταση με εκθαμβωτικά επιτεύγματα: μία επανάσταση που σαγηνεύει και γοητεύει μικρούς και μεγάλους. Ο Alvin Toffler την αποκαλεί το *τρίτο κύμα* στην εξέλιξη της ανθρωπότητας, τόσο από πλευράς οικονομίας όσο και κοινωνικής δομής. Για σύγκριση των μεγεθών, ο Toffler θεωρεί ότι το *πρώτο κύμα* της ανατροπής των δεδομένων του πολιτισμού ήρθε με τη γεωργική επανάσταση, η οποία αντικατέστησε τους νομάδες και το κυνήγι με την αγροτική ζωή: από το θηρευτικό στάδιο στο παραγωγικό. Το *δεύτερο κύμα* συνδέεται με την πρώτη και δεύτερη βιομηχανική επανάσταση, και το *τρίτο κύμα* με την πληροφορική, πρακτικώς ταυτόσημη με την υψηλή τεχνολογία.

Οι εφαρμογές, που επέφερε το τρίτο κύμα, συγκλόνισαν την Ιατρική: Το ηλεκτρονικό μαχαίρι, η αξονική και μαγνητική τομογραφία, το PET, οι υπερηχογράφοι, οι αναπνευστήρες, τα βρογχοσκόπια, τα λαπαροσκόπια, οι βηματοδότες, τα στεντ, οι απινιδωτές και πλείστες άλλες επεμβατικές μέθοδοι με ελάχιστες διαδερμικές τομές είναι μερικά από τα παραδείγματα.

Επίσης, η τεχνολογία έχει καταστήσει εφικτή τη δημιουργία Μονάδων Εντατικής Θεραπείας. Εκεί ασκείται μία νέα ιατρική: Η παθολογία υψηλής τεχνολογίας, όπου αλληλεπιδρούν όλα τα γνωστικά πεδία της Ιατρικής, χωρίς την οποία δεν θα μπορούσε να υπάρξει η μεγάλη πρόοδος στην αντιμετώπιση των βαρέως πασχόντων ασθενών, όπως ο ασθενής που σας περιέγραψα με τη μηνιγγίτιδα. Είναι η βαριά παθολογία, όπως συντομογραφικά αναφέρεται.

Χάρη στους Η/Υ έγινε η αποκωδικοποίηση του DNA, τυφλοί μπορούν να δουν το φως και βαρήκοοι να ακούσουν. Ακόμη προκάλεσαν αλματώδη πρόοδο στη φαρμακολογία με την τεχνική της προσομοίωσης για τη δημιουργία νέων φαρμάκων. Βοήθησαν στην έγκαιρη διάγνωση των νόσων, την ταχύτερη ανάρρωση και την αποθεραπεία των ασθενών. Όλα αυτά οδήγησαν σε καλύτερη ποιότητα ζωής, αποδοτικότερο σύστημα υγείας και αύξηση του προσδόκιμου ορίου ηλικίας.

Η έκρηξη της γνώσης και των εφαρμογών της είχε ως αποτέλεσμα τα ανυποψίαστα να γίνονται πραγματικότητα, τα απρόσιτα και ακατόρθωτα του παρελθόντος να γίνουν εφικτά και προσιτά, τα δύσκολα απλά και τα απλά απλούστερα.

Τα επιτεύγματα αυτά δημιουργούν αίσθημα χαράς, ευδαιμονίας και αυτοπεποίθησης, αλλά και συχνάκις αίσθημα ηγεμονικό, έπαρσης, οίησης και ενίοτε αλαζονείας, που οδηγεί σε ακρισία τον γιατρό. Δεν είναι, δυστυχώς, πολύ σπάνιο στις συμπεριφορές μας αντί της σωφροσύνης να πλανάται πνεύμα ύβρεως και πεφουσιωμένου εγωκεντρισμού, όπως διαπιστώνει ο πολυγραφότατος καθηγητής βιοχημείας, όταν ήμουν στη Βοστώνη, Isaac Asimov:

«Η πιο λυπηρή άποψη της ζωής σήμερα», γράφει, «είναι ότι η επιστήμη συγκεντρώνει γνώση ταχύτερα από ό,τι η κοινωνία συγκεντρώνει σοφία».

Αυτό το τρίτο κύμα της υψηλής τεχνολογίας συνεχίζει να γιγαντώνεται. Βρίσκεται σε τρομακτική εξέλιξη, την οποία τροφοδοτεί η αναγεννητική ιατρική, τα βλαστοκύτταρα, η ρομποτική τεχνολογία, τα βιο-υλικά, η νανοτεχνολογία και όχι μόνον. *«Βρισκόμαστε σε μια θάλασσα από δεδομένα με ασίγαστη δίψα για απόκτηση γνώσης»* επισημαίνει ο βραβευθείς με το Νόμπελ ιατρικής και φυσιολογίας Sydney Brenner.

Η επιστήμη και η κοινωνία ολόκληρη έπαψε να πιστεύει ότι υπάρχουν απραγματοποίητα όνειρα. Βλέποντας τα κάποτε ακατάληπτα μυθιστορήματα του Ιουλίου Βέρν να γίνονται πραγματικότητα, ο άνθρωπος προσμένει το νέο Μεγάλο Βήμα, ανάλογο των εμβολίων και της πενικιλίνης, όπως η τιθάσευση της λαίλαπας του καρκίνου, η εύκολη και πολλαπλή υποκατάσταση οργάνων, η εξάλειψη νόσων, όπως συνέβη με την ευλογία.

Από την παρατήρηση και τον εμπειρισμό στο πείραμα

Τα τελευταία 30 έως 50 χρόνια είναι η εποχή της συστηματικής ιατρικής έρευνας, αποτέλεσμα κατ' εξοχήν της ανακάλυψης του τρανζίστορ, και η εξ αυτού προελθούσα γιγαντιαία πρόοδος της τεχνολογίας. Το γιγάντιο κύμα της υψηλής τεχνολογίας προκάλεσε και ενδυναμώνει συνεχώς την *πλημμυρίδα* της ερευνητικής παραγωγικότητας. Το κύμα αυτό βρήκε γόνιμο έδαφος στη σύμφυτη με το ιατρικό λειτούργημα ερευνητική στάση του γιατρού.

Ο γιατρός είναι προορισμένος, από τη φύση της εργασίας του, να ερευνά σε βάθος το πρόβλημα κάθε ασθενούς τόσο στην *ιδιαιτερότητα* του όσο και στη *μοναδικότητά του*. Δεν αναζητά δε μόνο την καινούργια γνώση! Αναλίσκεται συχνά στο να εκριζώσει πατροπαράδοτα λάθη του εμπειρισμού και ψευδοεμπειρισμού, και βιώνει τη ρήση του Δαρβίνου:

«Το να εξοβελίσεις ένα λάθος είναι εξ ίσου σημαντικό ή και σπουδαιότερο από την ανακάλυψη μίας καινούργιας ιδέας».

Η ερευνητική στάση αποτελεί παραγγελία η οποία έρχεται από το βάθος των αιώνων από τον Ιπποκράτη:

Παρατήρηση->Εμπειρισμός->Πείραμα

- **Πλημμυρίδα** ερευνητικής παραγωγικότητας
- **Λάθος** και **καινούρια** ιδέα (Δαρβίνος)
- **Η απόδειξη:**

*«Των δ' ως λόγου μόνου ξυμπεραινομένων
μη είη επαύρασθαι, των δε ως έργου
ενδείξιος, σφαιερή γαρ και εύπταιστος η μετ'
αδολεσχίης ισχύρισς»*

«τῶν δ' ὡς λόγου μόνου συμπεραινομένων μὴ εἶη ἐπαύρασθαι, τῶν δὲ ὡς ἔργου ἐνδείξιος· σφαλερὴ γὰρ καὶ εὐπταιστος ἢ μετ' ἀδολεσχίης ἰσχύρισις».

Μη βασίζεστε σε συμπεράσματα, αναφέρει ο Ιπποκράτης, που προκύπτουν μόνο από τη λογική, αλλά βασιστείτε στις αποδείξεις που απορρέουν από την πράξη, επειδή οι επιπόλαιοι ισχυρισμοί είναι σφαλεροί και μπορούν εύκολα να καταρριφθούν.

Η σύγχρονη έρευνα, αποτέλεσμα κατ' εξοχήν της υψηλής τεχνολογίας, δεν είναι μόνο μία μηχανιστική διεργασία αναζήτησης της αλήθειας. *Είναι παιδαγωγός* του ορθολογισμού και της προόδου. Είναι μαθητεία του γιατρού στη σύγχρονη τεχνολογία. Μεγεθύνει την ικανότητα για αυστηρή οργάνωση και προγραμματισμό, σφυρηλατεί την πειθαρχία της σκέψης, σμιλεύει την όξυνση της διερευνητικής του κλίσης, καλλιεργεί την ωρίμανση της κριτικής προσέγγισης του προβλήματος, αξιοποιεί την έμφυτη δημιουργικότητα και έχει αναντίρρητα το προνόμιο της μοναδικότητας: «ἄνευ ταύτης» –της Έρευνας– «οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεόντων» στην επιστημονική και τεχνολογική ιατρική πρόοδο. Είναι αυτή που υφαίνει και επιμηκύνει το νήμα της ζωής.

Και κάτι ακόμη εξόχως σημαντικό: Η έμφυτη και η διά νόμων σύζευξη των αυστηρών κανόνων μεθοδολογίας της έρευνας, και των εξ ίσου αυστηρών ηθικών αρχών που πρέπει να τη διέπουν, προάγει την αριστεία, το βασικότερο συστατικό μιας πνευματικής κοινότητας, που τείνει προς το *εὖ πράττειν*, αυτό ακριβώς που νοσηματοδοτεί το Ιατρικό λειτούργημα!

Αντινομία ή ολοκλήρωση;

Το Τρίστρατο

Αναντίρρητα, το τρίτο κύμα της υψηλής τεχνολογίας προσέφερε έναν μεγάλο και σωτήριο για τον ασθενή αριθμό ιατρικών ειδικοτήτων, αφθονία φαρμάκων και συνάμα πλήθος επωφελών, αλλά και δυνητικά επικερδών, εξετάσεων και παρεμβάσεων.

Έρευνα: Παιδαγωγός

- **Μαθητεία** στην τεχνολογία...
- **Μεγεθύνει** την ικανότητα για οργάνωση...
- **Σφυρηλατεί** την πειθαρχία της σκέψης...
- **Σμιλεύει** την όξυνση της κλίσης...
- **Καλλιεργεί** την ωρίμανση της κριτικής...
- **Αξιοποιεί** τη δημιουργικότητα...
- **Ἄνευ** της έρευνας, **οὐδὲν** ἐστὶ...

Ο γιατρός μοιραία βρίσκεται μπροστά σε ένα επικίνδυνο τρίστρατο, που ενέχει έναν μεγάλο πειρασμό: το ερώτημα αντινομία ή ολοκλήρωση;

Αντινομία ή ολοκλήρωση;

Το τρίστρατο

- Δογματισμός του γιατρού-ρομπότ
Ανοχή, ΜΗ αποδοχή
- Εξεσημασμένη επιχειρηματικότητα
Κέρδος; εθιμικόν δίκαιον
- Διακονία και υποχρέωση, ΟΧΙ δικαίωμα
Θαλπωρή - ιδέες - ήθος

Ο πρώτος δρόμος είναι του δογματισμού της βιοϊατρικής έρευνας και της τεχνολογίας, που οδηγούν την ιατρική σε μία εφαρμοσμένη τεχνολογική και βιολογική επιστήμη και καταδικάζει τον γιατρό σε λειτουργία ρομπότ.

Ο ασθενής, λόγω ανάγκης, ανέχεται βουβός τις μηχανιστικές υπηρεσίες, αλλά σιωπηρά δεν αποδέχεται την απουσία της ψυχικής επαφής.

Ο δεύτερος δρόμος είναι αυτός της εξεσημασμένης επιχειρηματικότητας. Ως επιχείρηση, οι υπηρεσίες υγείας γίνονται καταναλωτικό αγαθό, με στόχο το κέρδος: όπως η ενδυμασία, η διασκέδαση, το γρήγορο πλαστικό φαγητό. Είναι ένα απλό προϊόν, το οποίο παρέχει ο εργάτης-ιατρός στη βιομηχανία της ιατρικής περίθαλψης.

Μέσα στη στάση αυτή ελλοχεύει ένας κίνδυνος φθοράς: Νομιμοποιεί την εμπορευματοποίηση, μέσω της κανονικοποίησης, της λεγομένης διεθνώς normalization, η οποία προβάλλει τους κανόνες της αγοράς, είτε σπάταλους είτε «αμαρτωλούς» όλους αδιακρίτως, ως το πλέον φυσικό γεγονός. Καθιερώνεται ως εθιμικόν δίκαιον. Γίνεται εδραϊόν καθεστώς. Ο γιατρός, χωρίς να το επεξεργάζεται συνειδητά, μεταλλάσσεται σε ανδράποδο των οικονομικών συμφερόντων και ενίοτε ή και πολλάκις σε άθυρμα, ενεργούμενο εμπορικών συναλλαγών.

Η κοινωνία αναντίρρητα δέχεται και συνηγορεί να έχει οικονομική ευπρέπεια ο γιατρός, αλλά βδελύσσεται τον πλουτισμό από το Ιατρικό λειτούργημα.

Ο τρίτος δρόμος είναι αυτός όπου οι γιατροί βάδιζαν και πολλοί ακόμη βαδίζουν επί αιώνες, πιστοί στην αντίληψη και πράξη ότι η ιατρική για τον γιατρό είναι Διακονία και Υποχρέωση. Δεν είναι δικαίωμα.

Στην πορεία σε αυτόν τον δρόμο ο γιατρός επιστήμων δημιουργεί ατμόσφαιρα θαλπωρής και εμπιστοσύνης, που επιτρέπει στον άρρωστο να αφήσει χωρίς δισταγμό το σώμα του και τη ζωή του στα χέρια του γιατρού.

Εμπειρία της Ασθένειας

- Νους, συναίσθημα, συμπεριφορά
- Εαυτός: λειτουργικότητα, σχέσεις
- Σωματική οικειότητα: αποδιοργάνωση
- Απώλεια δεσμών, φόβος θανάτου
- Ισορροπία ανεξαρτησίας-εξάρτησης
- ... που ήταν, ... που έγινε, ... θα γίνει ...

Ο γιατρός, κατά τη συμπόρευσή του με τον ασθενή, αναγνωρίζει και συμβιώνει με τον πάσχοντα την εσωτερική εμπειρία της ασθένειας. Η νόσος! Αυτή η Νόσος! που επηρεάζει τον νου, το συναίσθημα, τη συμπεριφορά.

Ο άνθρωπος ορίζει τον εαυτό του από τη λειτουργικότητά του και τις σχέσεις του με τους άλλους. Σχέσεις που χτίζονται από την πρώτη βρεφική ηλικία, όπως προκύπτει από τις μελέτες του John Bowlby και πολλών άλλων επιστημόνων.

Κάθε πολίτης θέλει να είναι σαν τους άλλους να έχει τη θέση του, γιατί η αποδοχή παρέχει προστασία για το τώρα και το μέλλον. Όλα αυτά διαταράσσονται από την αρρώστια. Ο ασθενής ανήκει σε μία άλλη κατηγορία. Η οικειότητα με το σώμα του αποδιοργανώνεται. Ο κίνδυνος απώλειας των δεσμών παραμονεύει. Ο φόβος του θανάτου ενεργοποιείται. Η ισορροπία ανεξαρτησίας και εξάρτησης ανατρέπεται. Ο ασθενής άνθρωπος είναι και ο άνθρωπος που ήταν, αλλά και αυτός που έγινε. Και αυτός που θα γίνει, σημαδεμένος με τις ουλές της αρρώστιας.

Η ακατανίκητη ανάγκη ενός ασθενούς που θα σας αναφέρω, εκφράζει όλα αυτά τα συναισθήματα και εμμέσως υποδεικνύει τη θεραπεία, που δεν είναι άλλη παρά η συστηματική και αφοσιωμένη παρουσία του γιατρού.

Θα ήταν αλυσιτελές να προσπαθήσω στην ομιλία μου αυτή να υποστηρίξω με επιχειρήματα, και μάλιστα με την ατάλαντη λογοτεχνική μου πένα, το μέγεθος αυτής της αλήθειας, ιδιαίτερα σε οξείες καταστάσεις. Αντί οποιουδήποτε άλλου πειστικού τρόπου εκφράσεως, είναι παραστατικότερο και πιστεύω τελεσφόρο να σας αναφέρω τα λόγια μίας ασθενούς μου, ασθενούς με ιδιαίτερη καλλιέργεια.

Η ασθενής είχε κάποιο πόνο και δεν μπορούσε να με βρει, παρά το ότι όλο το Νοσοκομείο βρισκόταν σε συναγερμό για να την βοηθήσει. «Δεν μπορώ να διανοηθώ», διηγείται με ύφος σοβαρό και ουδόλως φιλοπαίγμον ή παιγνιώδες, «ότι εγώ υποφέρω, και εσείς, κύριε καθηγητά, κοιμάστε, ή βρίσκεστε με την γυναίκα σας ή τα παιδιά σας ή τους φίλους σας, ή βόλτα στο αγαπημένο σας νησί τη Σαντορίνη. Η ανεξέλεγκτη εγωπάθειά μου, που αναπτύσσω ως ασθενής, επαναλαμβάνω, που αναπτύσσω ως ασθενής, δεν σας δικαιολογεί και δεν σας συγχωρεί».

Επιλογή

Είναι εφικτή
η συνύπαρξη και απαρτίωση
των τριών επιλογών;

Προϋποθέσεις.

Η επιλογή

Και ιδού το εύλογο ερώτημα: Είναι εφικτή η συνύπαρξη και απαρτίωση των τριών επιλογών; Η απάντησή μου είναι εκ βαθέων καταφατική με δυο προϋποθέσεις: πρώτον, ο λειτουργός της υγείας να

γοητευτεί από τις προκλήσεις και να τολμήσει την υπέρβαση και δεύτερον να εμπνευστεί από τις ευγενείς προσδοκίες της κοινωνίας.

Προκλήσεις και υπερβάσεις

Για να επιτύχει ο γιατρός στο έργο του ως θεράπων, ως πάροχος άριστων υπηρεσιών υγείας στη σύγχρονη κοινωνία, πρέπει να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις και να κάνει υπέρβαση σε κομβικά σημεία.

Προκλήσεις και υπερβάσεις

- «Πολλά μετρώνται, λίγα μετρούν» (Einstein)
- Επίγνωση: **ενότητα της γνώσης**
- Συναίνεση: **απαίτηση, πορεία δύσβατη**
- «Αγαπήσεις τον πλησίον, ως σεαυτόν»
- «Πολλά ΔΕΝ μετρώνται, αλλά μετρούν» (Einstein)

Α. Η πρώτη πρόκληση εμπεριέχεται σε αυτό που είπε ο Αϊνστάιν: «Στην επιστήμη πολλά πράγματα μετρώνται, αλλά ολίγα είναι εκείνα που μετρούν». Στο κυκεώνα των γνώσεων, στον καταγισμό πληροφοριών που πρέπει καθημερινώς να κατακτά ο γιατρός, οφείλει να μάθει να απορρίπτει τα περιττά, όπως είναι τα επικίνδυνα, τα μη ωφέλιμα αλλά πολυέξοδα, και να ιεραρχεί τα ολίγα χρήσιμα, αυτά που μετρούν. Διεργασία που απαιτεί *κρίση, σοφία* και πάνω απ' όλα *πηγαία εντιμότητα*.

Β. Η δεύτερη πρόκληση είναι η αναγκαιότητα συνεργασίας με γιατρούς όλων των ειδικοτήτων. Χρειάζεται, *επομένως*, να έχει επίγνωση της πολυμορφίας, αλλά και της βαθύτερης ενότητας και του νοήματος της γνώσης, ενώ συγχρόνως βιώνει στην ύπαρξή του το του Ιπποκράτους «ὁ μὲν βίος βραχύς, ἡ δὲ τέχνη μακρὴ, ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς, ἡ δὲ πείρα σφαλερὴ, ἡ δὲ κρίσις χαλεπή».

Γ. Η τρίτη πρόκληση είναι η διασφάλιση της συναίνεσης του αρρώστου στην προτεινόμενη θεραπεία. *Το πατερναλιστικό πρότυπο άλλαξε!* Η παντοδυναμία και ενίοτε αμετροέπεια του γιατρού έχει υποσταλεί. Ο άρρωστος μετεξελίχθηκε, με τη χρήση του διαδικτύου, από απλό ακροατή σε συνομιλητή. Απαιτεί να είναι συνδιαμορφωτής στις αποφάσεις. Η διαδικασία της ενημέρωσης και της συναίνεσης είναι πορεία ευεργετική μεν, αλλά δύσβατη και χρονοβόρος. Απαιτεί επιμονή, υπομονή και κατανόηση.

Δ. Όσο δύσκολα όμως και να είναι τα πράγματα, όσο ελλειπείς και να είναι οι υλικοί και οι ανθρώπινοι πόροι, όσο σοβαρή και να είναι η αρρώστια, όσο πεπερασμένος και να είναι ο χρόνος του γιατρού, ο ασθενής θέτει τον γιατρό του μπροστά στην τέταρτη και μεγάλη πρόκληση: να αγαπήσει τον πλησίον του ως εαυτόν. Να δίνει στον πλησίον ό,τι θα έδινε και στον εαυτό του. Αδιακρίτως αν ο ασθενής είναι: Έλληνας ή μετανάστης, ελεύθερος ή δούλος, βασιλεύς ή στρατιώτης, πλούσιος ή πένης, νομοταγής ή επαναστάτης.

Η παρακολούθηση του ασθενούς εξ αποστάσεως, ή με τη σύγχρονη τεχνολογία, δεν αρκεί. Επιτείνει τη μοναξιά, την αγωνία απώλειας όλων αυτών που τον όριζαν ως άνθρωπο, τη δυστυχία της νόσου. Θέλει τον γιατρό του παρόντα, δίπλα του! μαζί και πέρα από τις κρυσταλλολυχνίες και τους υπολογιστές του. *Θέλει να έρθει ο Γιατρός στη θέση του αρρώστου. Μία διάσταση μη μετρήσιμη*, όπως ευστόχως παρατηρεί και συμπληρώνει ο Αϊνστάιν: «υπάρχουν πράγματα που δεν μπορούν να μετρηθούν, Αλλά Μετρούν».

Προσδοκίες συμπεριφοράς εκ των προνομιών

Η ιατρική θεωρείται *υπέρτερη* αποστολή για δύο τουλάχιστον λόγους: Πρώτον, κατέχει το μοναδικό προνόμιο να φρουρεί το σημαντικότερο δώρο της ζωής, την υγεία. Δεύτερον, η άσκηση της ιατρικής περιλαμβάνει ως πυρηνικό στοιχείο, ως αξίωμα τον κοινωνικό προσανατολισμό, την αντίληψη του όλου συνανθρώπου, και όλου του συστήματος που φροντίζει τον άρρωστο.

Αυτή η σχέση είναι αμφίδρομη. Ο γιατρός έχει την μοναδικότητα να ζητά πληροφορίες για την προσωπική ζωή του ασθενούς, να εξετάζει κάθε πτυχή του σώματος και της ψυχής του, να ετάζει καρδιάς και νεφρούς.

Προσδοκίες εκ των προνομιών

- Κοινωνική αποστολή
- Ο γιατρός - υπόδειγμα πολίτη
- Ο γιατρός - ταγός
- Ένας ιδιότυπος **μαέστρος**
- Να έχει **κύρος**, όχι **εξουσία**

Η κοινωνία, ως αντίδωρο, απαιτεί ο γιατρός που εισέρχεται στα μύχια της ψυχής και τα άδυτα του σώματος των ασθενών, *προνόμια μοναδικά*, να είναι υπόδειγμα συμπεριφοράς. Να είναι πρότυπο πολίτη. Να είναι υπόδειγμα ενός ηγέτη, για τον οποίο η υπέρβαση είναι τρόπος ζωής. Να υποβαθμίζει το εγώ του, να το θυσιάζει για τον ασθενή του. Η υπέρβαση αυτή να μην είναι στιγμιαία, σποραδική ή επιλεκτική, αλλά πορεία ζωής, όπως του Σαμαρείτη: που βγήκε από την έννοια «Σαμαρείτης» και μπήκε στην έννοια «πλησίον», μολονότι ο Ιουδαίος ήταν «εχθρός».

Ο γιατρός γίνεται τότε ταγός στη συνείδηση της κοινωνίας. Γίνεται ένας ιδιότυπος μαέστρος που διευθύνει συναδέλφους, νοσηλευτές και συγγενείς, κατεβαίνοντας από το βάθρο, το podium, και καταργώντας το απροσπέλαστο της απόστασης που το βάθρο οριοθετεί. Προσδοκούν οι συνάνθρωποί του να έχει κύρος, όχι εξουσία.

Θέλουν τον οραματιστή γιατρό να συνεκτιμά το παρελθόν, το παρόν, τα ήθη, του κάθε ασθενούς. Η κοινωνία του εγχειρίζεται την ηθική ευθύνη να οδηγήσει τους άλλους σε έναν φιλόδοξο δρόμο δημιουργίας ωφέλιμης και αγαθής για όλους. Να καλλιεργεί, όχι μόνον τη γη του δικού του πεδίου, αλλά και τη γη όλων όσων μπορεί να επηρεάσει. Να είναι το πρόσωπο που αφυπνίζει, μεταλαμπαδεύει, στη μικρή ή μεγάλη ομάδα του, την αφοσίωση στον υπερβατικό αγώνα ενάντια στην οποιαδήποτε αρνητική εντροπία.

Να είναι ο γιατρός, που ξέρει να γεννά σεβασμό, γιατί πρώτος αυτός σέβεται τον ασθενή, να επιβάλλει σωφροσύνη, γιατί μιλάει τον αιτιώδη και όχι τον αξιωματικό λόγο, να εμπνέει, γιατί συμμερίζεται τον πόνο του άλλου, να ακτινοβολεί σιγουριά, γιατί είναι ειλικρινής όταν καινοτομεί στη φροντίδα του ασθενούς, να έχει όραμα, γιατί επενδύει στο λειτουργημά του και όχι στο κέρδος και τέλος να πείθει, γιατί μιλάει στην καρδιά του ασθενούς .

Η σχέση

- Αρετές: Σεβασμός, Σωφροσύνη, Έμπνευση, Σιγουριά, Όραμα, Πειστικότητα
- Δεσμός: Προστασίας, Εξάρτησης, Εμπιστοσύνης

Οι αρετές αυτές θεμελιώνουν τη μεγαλειώδη σχέση γιατρού-ασθενούς. *Μία σχέση*, που είναι δεσμός προστασίας, με την ασθένεια ως συνεκτικό και δοκιμαζόμενο κρίκο. Είναι εξάρτηση, μακριά από οικονομικές συναλλαγές, κυριαρχικά κεκτημένα ή κληρονομικά δικαιώματα. Είναι εμπιστοσύνη ενός διά βίου διαπροσωπικού αθλήματος.

Τα όσα ανέφερα, ως απόσταγμα μαθητείας και θητείας στο ιατρικό λειτούργημα, περιγράφονται περιεκτικά σε αυτό που αναφέρει ο πατέρας της παθολογίας, ο πρωτοπόρος William Osler, ο οποίος εργάστηκε και δίδαξε στα πανεπιστήμια που είχα την πολύ μεγάλη τύχη να μαθητεύσω και να υπηρετήσω, στο MacGill και στο Johns Hopkins :

Η άσκηση της ιατρικής, είναι τέχνη, δεν είναι επιχείρηση.

Είναι λειτούργημα, δεν είναι εμπόριο.

Είναι αποστολή. Μία μεγάλη αποστολή, όπου η καρδιά σου θα δουλεύει, όσο και το μυαλό σου.

Σε αυτά έχω να προσθέσω τη δική μου μαρτυρία, αναλογιζόμενος τις ανάγκες του αρρώστου και των συγγενών καθώς και την αφοσίωση, των γιατρών και νοσηλευτών, που περιέθαλψαν στον «Ευαγγελισμό» τον ασθενή με μηνιγγίτιδα που σας περιέγραψα:

*«Η άσκηση της Ιατρικής είναι τέχνη,
δεν είναι επιχείρηση.*

Είναι λειτούργημα, δεν είναι εμπόριο.

Είναι αποστολή.

*Μία μεγάλη αποστολή, όπου η καρδιά σου
θα δουλεύει, όσο και το μυαλό σου».*

William Osler

Μαρτυρία

*Αν υποψήφιος γιατρός
θεωρεί ότι οι απαιτήσεις
του ιατρικού λειτουργήματος
είναι υπερβολικές,*

*οι εμπειρίες αιώνων του απαντούν:
Καλύτερα να επιλέξει κάποιο επάγγελμα*

Αν υποψήφιοι
οι απαιτήσεις του ι
μα-τος είναι υπερβ
αιώνων, του απαν
επιλέξει κάποιο E-π

Από τον προβληματισμό στο όραμα των νέων

Θα τελειώσω με μία απρόσμενη συνάντηση. Ήταν αργά το απόγευμα, όταν μία μικρή ομάδα ταλαντούχων νεαρών γιατρών, με εναργή σκέψη, με διακριτή και διακριτική ευρυμάθεια, με επισκέφτηκαν στο γραφείο μου.

Το όραμα των νέων

- Μια απρόσμενη συνάντηση !
- Επανάσταση= πρόοδος=αύριο (Ουγκώ)
- Δυσύναψη - Διαχωρισμός - Διεστώτα
- Προφανές: το Τριώνυμο
Έρευνα - Εκπαίδευση - Παιδεία

Ήρθαν να με αποχαιρετήσουν και να μου πουν τα σχέδια τους, γιατί σε λίγο έφευγαν πλησίστιοι, ως υπότροφοι στο εξωτερικό. Ο ένας θα σπούδαζε ναυοτεχνολογία, ο άλλος γενετική και ο άλλος ρομποτική χειρουργική.

Τους ζήτησα να καθίσουν να συζητήσουμε, μιας και εκείνη την ώρα τους σκεπτόμουν. Έγραφα την ομιλία μου και αναρωτιόμουν: Έχουμε άραγε προετοιμάσει τους νέους αυτούς να ενστερνιστούν και να διδάξουν τα επιτεύγματα της τεχνολογίας σε σύζευξη με το Ιατρικό λειτούργημα, ώστε να γίνουν οι άξιοι αυριανοί ταγοί στο Ιατρικό γίγνεσθαι;

Η συζήτηση ήταν ειλικρινής, ενθουσιώδης και γόνιμη. Τους παρουσίασα τους βασικούς προβληματισμούς στην ομιλία μου και την ερώτηση: ποια πρέπει να είναι η μεθοδολογία για να επιτύχουμε την σύζευξη της τεχνολογίας με το λειτούργημα του γιατρού ;

Στο άκουσμα του όρου τεχνολογική επανάσταση απάντησαν στην απαισιοδοξία του Γαρδίκια με διθυραμβική νεανική αισιοδοξία, υπενθυμίζοντάς μου μια οικεία φράση από τους *Αθλίους* του Βίκτωρος Ουγκώ : «Αν θες να καταλάβεις τι είναι επανάσταση, ονόμασέ την πρόοδο, και αν θες να καταλάβεις τι είναι πρόοδος, ονόμασέ την αύριο».

Στο σημείο αυτό τους υπενθύμισα ότι εμείς, όλοι, είμαστε το *αύριο του χθες*, και όμως δεν έχουμε καταφέρει να δαμάσουμε το τρίτο αυτό κύμα. Αντίθετα, έχει δημιουργηθεί μία δυσύναψη κατά την ιατρική ορολογία, ή διαχωρισμός στην καθομιλουμένη, μεταξύ των τεχνολογικών επιτευγμάτων και του ιατρού ως λειτουργού.

Η ανταλλαγή απόψεων μας οδήγησε στο προφανές: το τριώνυμο έρευνα, εκπαίδευση και γενικότερη παιδεία με μία προέχουσα ιδιότητα σε κάθε ένα εκ των μονωνύμων αυτών που, όπως θα αναπτύξω, θα συζεύξουν τα διεστώτα.

1) Η έρευνα είναι αυτή που θα παίξει τον πρωταρχικό ρόλο ως θεματοφύλακας της ορθής και μη σπάταλης ιατρικής: ήταν το *Πρώτο* μας θεώρημα .

Αν θέλουμε να επιτύχουμε τον στόχο αυτό, είναι *εθνική ανάγκη* να εμπεδώσουμε ότι η έρευνα είναι *πρωταθλητισμός* και ότι η νοοτροπία εξυπηρετήσεων,

παραχωρήσεων και επιδοτήσεων, ιδιαίτερα στον χώρο της έρευνας, είναι ιερόσυλη ενέργεια προς τις ερχόμενες γενιές. Η έρευνα είναι η αδιαφιλονίκητη *μήτρα* του παραδείγματος για αξιολόγηση και έλεγχο της παραγωγικότητας.

Η έρευνα, αυτή που προκάλεσε το τρίτο κύμα, θέτει σε εφαρμογή τους κανόνες της επιστημονικής αλήθειας και γίνεται, όσο και οξύμωρο να ακούγεται, ο εξολοθρευτής, ο ολετήρας των δεινών, που η κακή χρήση της τεχνολογίας προκαλεί. Τα κίβδηλα πορίσματα, προς χάριν της λαγνείας του κέρδους, δεν μπορούν να συγκατοικούν με την αλήθεια της έρευνας ή να κατισχύουν της αποδεικτικής ιατρικής.

Κάθε εμπορική φενάκη θα έρθει αντιμέτωπη με το νόμο και τη δικαιοσύνη, βασισμένη στα πορίσματα της Έρευνας, όπως συνέβη με τις καπνοβιομηχανίες σε άλλες χώρες.

2) Το δεύτερο σκέλος του τριωνύμου είναι η αξιοκρατική θεώρηση της εκπαίδευσης, με αποχρώντα λόγον την παρότρυνση του Γκαίτε για την αξιοκρατία : «να γίνουν οι νέοι, αυτό που είναι ικανοί να γίνουν».

Εκπαίδευση

- Αριστεία: **αποχρών λόγος**
- Το παράδειγμα: **αναγκαία συνθήκη**
- Φιλοκρατία: **δόγμα τυραννικό**
- Στάση ευθύνης: **ειδοποιός διαφορά**
- **Αξιοκρατική συνείδηση:**
 - Κριτική **σκέψη**
 - Πυθαγόρεια **αυτογνωσία**
 - Επαγγελματική **αξιοσύνη**
 - Δημιουργική **γενναιότητα**

Να γίνουν άριστοι στο πλαίσιο των ικανοτήτων τους, και όχι σε αυτό που προωθούν άλλοι παράγοντες, όπως η κοινωνική άνοδος και η οικονομική επιτυχία, που οδηγούν τόσο τους νέους όσο και το σύστημα σε πλάνη και αποτυχία.

Η αναγκαία και ικανή συνθήκη διδασκαλίας είναι αναμφισβήτητα το παράδειγμα: όταν οι εκπαιδευτές εφαρμόζουν αυτήν την αρχή, πρωτίστως στον δικό τους χώρο ευθύνης· όταν δεν υποκύπτουν στο τυραννικό δόγμα της φιλοκρατίας· όταν δεν οπλοφορούν με την αγέραστη μάστιγα του Beaumarchais, τη συκοφαντία και την ξύλινη γλώσσα της συνδικαλιστικής λογοκρισίας στις ιδέες των νέων και στα οράματα των καταξιωμένων ειδημόνων· όταν δεν επιβραβεύουν ή επιλέγουν τους μικρούς, ακατάλληλους ανθρώπους –τους ανθρώπους, που όχι μόνο δεν επιλύουν προβλήματα, αλλά προσθέτουν εντροπία, με απλά λόγια αταξία, στο κοινωνικό σύνολο· όταν, τέλος, παραμένουν αταλάντευτοι στις αρχές της αξιοκρατίας, αρνούμενοι τις Οβιδιακές μεταμορφώσεις από έξωθεν επιρροές.

Η στάση αυτή της ευθύνης για την αξιοκρατία είναι η ειδοποιός διαφορά, το *κυρίαρχον ήθος*, που θα φέρει την ιατρική κοινωνία σε *αξιοκρατική δικαιοσύνη*. Γιατί η αξιοκρατική συνείδηση και μόνο οδηγεί στην ανάδειξη της αγάπης του

Έρευνα

- **Θεματοφύλακας:**
ορθής και ΜΗ σπάταλης ιατρικής
- **Εθνική ανάγκη:** ...πρωταθλητισμός
- **Μήτρα παραδείγματος:** αξιολόγηση
- **Ορίζει κανόνες** επιστημονικής αλήθειας
- **Αποδεικτική ιατρική:**
ολετήρας εμπορικής φενάκης

ανθρώπου για την κριτική σκέψη, την πυθαγόρεια αυτογνωσία, την επαγγελματική αξιοσύνη και τη δημιουργική γενναιότητα.

Και ενώ η συζήτηση με τους νέους συνεχιζόταν με ποικίλα αισθήματα ελπίδας και προβληματισμού, γιατί αναφερόμαστε συχνά στην κρίση, από την οποία η κοινωνία ολόκληρη και ιδιαίτερα η πατρίδα μας χειμάζεται, ένας εκ των τριών συνομιλητών μου προσθέτει ότι προφανώς σε μία τέτοια δικαιοσύνη, αναφέρεται στον Μενέξενο ο Πλάτων με το διαχρονικό του απόφθεγμα: «*πᾶσά τε ἐπιστήμη χωριζομένη δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται*».

3) Το τρίτο σκέλος του τριωνύμου είναι η αποδοχή από τον νέο γιατρό το του αρχαίου τραγικού Αγάθωνος: «δει μεμνήσθαι [...] ὅτι ἀνθρώπων ἄρχει»

Παιδεία

- «Δει μέμνησθαι: **Ἀνθρώπων ἄρχει**» (Αγάθων)
- Φροντίδα του Ὀλοῦ Ἀνθρώπου
- **Και** μόρφωση **και** γενικότερη Παιδεία
- **Δυσύναψη**: σφάλμα, **ΟΧΙ** ιστορικό λάθος

Η μεθοδολογία της παιδείας οφείλει να στοχεύει προς τη μεγάλη αλήθεια: ότι ο ασθενής δεν είναι ένα άθροισμα ανόργανων ή οργανικών ουσιών, αλλά και πνεύμα. Η σωματική και ψυχική υγεία **ΜΑΖΙ είναι το ΟΛΟΝ**, το μέγα δώρο του ανθρώπου.

Το να διαφεντεύεις το δώρο αυτό απαιτεί **ΚΑΙ** μόρφωση **ΚΑΙ** γενικότερη παιδεία: το πρότυπο του βαθυστόχαστου επαίοντος, του επαίοντος με ευαισθησίες, και όχι του ρηχού δοκησίσοφου· του πνευματικού ανθρώπου-ιατρού που, μαζί με την εξαιρετική και πολύπλευρη επιστημονική κατάρτιση, εμπνέεται από πολιτιστικά ενδιαφέροντα για την καλλιέργεια της αισθητικής, διακατέχεται από κοινωνικές αρχές συμμετοχής και προσφοράς με θάρρος μεν αλλά και διαλλακτικότητα, εμφορείται από κανόνες ηθικής για τιμιότητα και ανιδιοτέλεια και βεβαίως είναι πλουτισμένος από τις αδιαστρέβλωτες πολιτικές αρχές της Δημοκρατίας.

Τα «Πιστεύω»

- **Υψηλή τεχνολογία:**
Συνεργάτης, **ΟΧΙ** Δεσπότης
- **Ανθρώπινες Ανάγκες:**
Μοχλός αλλαγής της Κοινωνίας
- «Μήτε Ἄναρχον,
μήτε **Δεσποτούμενον**»
(Αισχύλος, Ευμενίδες)

Η παιδεία αυτή θα προσφέρει στους νέους συναδέλφους την τόσο αναγκαία, προσήκουσα σεμνότητα και θα τους μύησει στο ιατρικό λειτούργημα· το λειτούργημα που απαιτεί οι νέοι συνάδελφοι *πρώτον* να ενστερνιστούν το αξίωμα ότι στην ιατρική το αναφαίρετο ανθρώπινο δικαίωμα του να υπάρχουν, να συνυπάρχουν και να είσαι υγιής είναι πιο σημαντικό από την αγερωχία του

Βαρβαρικού πρωτογονισμού, του να κατέχεις και να κυριαρχείς. Και *δεύτερον* να παιδευτούν ότι είναι επιταγή απαρέγκλιτη η παραγγελία του Ιπποκράτη και το ανθρωπιστικό κήρυγμα του Όσλερ: Η φροντίδα του **ΟΛΟΥ** ανθρώπου. Και τότε, μέσα σε κλίμα ανθρωπιάς, η δυσύναψη τεχνολογίας και λειτουργήματος θα

γεφυρώνεται, η δε ευγνωμοσύνη μας προς την πρόοδο θα αναβλύζει ως αβίαστη εσωτερική επιταγή. Δεν θα φοβόμαστε την παρουσία της Υψηλής Τεχνολογίας στη σχέση μας με τον ασθενή, αντιθέτως θα τρομάζουμε από την ενδεχόμενη απουσία της.

Προσμένοντας το αύριο

Είναι ευτύχημα ότι έχουμε ήδη πολλά ελπιδοφόρα μηνύματα! Έχει αρχίσει η αντίστροφη πορεία! Οι πνευματικοί ηγέτες, εκεί που κυρίως γεννιέται η γνώση, αντέδρασαν και ανέλαβαν, με ειδικά προγράμματα, να σύρουν το άροτρο των αξιών, είναι δε νομοτελειακή συνθήκη, όταν υπάρχει θέληση να διορθωθεί το σφάλμα, ότι το σφάλμα αυτό δεν οδηγεί σε ιστορικό λάθος.

Τό γε νῦν ἔχον, το τριώνυμο αυτό: Η Έρευνα των ανταγωνιστικών χρηματοδοτήσεων και όχι των προστατευτικών επιχορηγήσεων, η Εκπαίδευση της αξιοποίησης των μέγιστων ικανοτήτων του κάθε νέου και όχι της στοχοθέτησης της αλόγιστης προώθησης πέραν των δυνατοτήτων των ημετέρων, η Παιδεία της ευρείας μόρφωσης για δημιουργία πνευματικών ανθρώπων και όχι επιστημόνων της μονομέρειας, πρέπει να γίνει το «πιστεύω» συνεργασίας των λειτουργών της υγείας και της πολιτείας. Μέσα από τέτοια εποικοδομητική συνύπαρξη θεσμοθετούνται οι άγραφοι νόμοι, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του γιατρού-λειτουργού, με Συνεργάτη και όχι Δεσπότη την τεχνολογία. Συγχρόνως, αναγνωρίζονται και πρυτανεύουν οι αρχές και οι φυσικοί κανόνες του ιατρικού λειτουργήματος, που ανταποκρίνονται στις βασικές ανάγκες των ανθρωπίνων σχέσεων. Αποτελεί δε ιστορικόν θέσφατον ότι οι ανάγκες των ανθρώπων είναι ο μοχλός που καθορίζει την αλλαγή πορείας της κοινωνίας. Σε μία τέτοια συνεπώς θεώρηση των πραγμάτων, σε ένα τέτοιο κοινωνικό πλαίσιο, η θέση της υψηλής τεχνολογίας στην υπηρεσία του ασθενούς ορίζεται ως φυσικό επακόλουθο κατά τη ρήση του Αισχύλου στις *Ευμενίδες*: «Μήτε ἄναρχον, μήτε δεσποτούμενον».

Σύζευξη

· Πανανθρώπινη Αξία:

- Νομοτέλεια

- Φυσική Αναγκαιότητα

- Συμβόλαιο Ζωής

- Στάση Ζωής

Σε αυτή την κοινωνία αρχών και αναγκών ο υποψήφιος γιατρός επιλέγει την ιατρική επιστήμη και το ιατρικό λειτουργήμα, γιατί είναι έτοιμος, έχει την κλίση να ενστερνιστεί αυτές τις προδιαγραφές. Και τότε η σύζευξη της υψηλής τεχνολογίας με το ιατρικό λειτουργήμα, ως πανανθρώπινη αξία, δεν θα είναι ερωτητέον ή ευκαίον, αλλά θα είναι νομοτέλεια, φυσική αναγκαιότητα, συμβόλαιο ζωής, στάση ζωής.

Κύριε Πρόεδρε, κυρίες και κύριοι Ακαδημαϊκοί, σεβαστοί προσκεκλημένοι, αγαπητοί φίλοι, συνεργάτες και φοιτητές, Αυτά είναι τα σημεία στα οποία καταλήξαμε, σε αυτή την ελπιδοφόρα και ανανεωτική για μένα συναναστροφή με τους νέους αυτούς

συναδέλφους, τους ενσαρκωτές του οράματος της δημιουργίας, σε όποιο μετερίζι και αν βρίσκονται:

Είτε στη γη τους, Είτε στο νησί τους, Είτε στα πέρατα της γης.

Είναι οι πολίτες, που χτίζουν,...ξανά χτίζουν,...και θα χτίζουν τον κόσμο μας.